

Unha urna cerâmica e unha lanza de bronce

POR

F. L. CUEVILLAS

Saindo de Ourense e camiñando 14 kilómetros, primeiro pol-a estrada de Santiago e deseguida pol-a estrada de Lugo, entrase no concello de Vilamarín pol-a fregresia de San Vicente de Reádegos que ten unha eirexa parroquial de construción recente, asentada moi perto da beira dereita da estrada e no fondo da encosta do monte de Santa Adegá, de máis de 600 metros de altitude, que é dende logo o lugar máis elevado do borde dun penichán que remata pol-o norte na fonda cortadura por onde decorren as augas do Miño.

Dende a cima do monte ollase por iste lado un paisaxe de cotos con vexetación de ribeira, con fartura de piñeiros e de viñas, e pol-o outro lado mirase o amplo val de Vilamarín cruzado pol-o curso alto do río Barbantiño e pechado no fondo pol-a masa da serra da Martiñá.

O monte de Santa Adegá ten forma cónica e no seu cume erguese un castro de mediano tamaño, 78 metros de norte a sul e 75 de este a oeste, cinguido por un parapeto que chega pol-a parte interior a medir 5 metros de alto e que pol-a exterior prolongase nun terraplen de 12 correndo ó seu pé un foso provido de escarpa e contraescarpa. Iste foso na parte do oeste separase do terraplen 28 metros facendo un a xeito de antecastro.

Cando iste castro foi catalogado alá pol-o ano de 1926 non se poido apreciar na superficie da área cercada ningún vestixio da existencia de casarellas de pedra, máis conven advertir a iste respecto, que todo aquil terreo está formado por estratos cristaiños, e os cachotes tabulares son moito menos visibéis que os grosos anacos de pedra de gra que acusan a súa presenza con máis craridade o mesmo formando paredes que soltos pol-o chao dos castros.

Hai unhos doce ou trece anos os veciños de Reádegos seguindo un movemento daquela moi xeneralizado nas nosas aldeias, emprinciaron a desabregar o recinto do castro co obxecto de adicalo a sementear centeos, e é realizar ista laboura afondouse na terra cousa de trinta centímetros aparecendo algunhas pezas arqueolóxicas e entre elas unha vasixa de tamaño mais ben pequeno, e unha punta de lanza de bronce que foron parar ás mans do abade da fregresia D. Manuel Bermello ó que debemos o seu coñecimento e algunhas noticias encol do seu xacemento.

Apareceu a vasixa, asegún informes dos que a atoparon, nunha especie de pequeno nicho aberto no fondo dunha parede, que iñoramos a que cras de construción podía pertencer. Alcontrouse coberta por unha laxa de pedra esquistosa e chea por compreto de cinsas.

Ista circunstancia de estar coberta a boca do pucheiro por unha laxa de pedra, e a mesma forma de iste e ainda o estar chea de cinsas, fai matinar na existencia dun enterramento por incineración pois é sabido que nas necropoles celtas da meseta e tamen nas sepulturas de Cataluña moitas urnas cinerarias en vez de estar cobertas por outra peza cerámica estano sinxelamente por unha pedra mais ou menos tabular, e por outra parte as referidas urnas non gardan mais que cinsas, sin gardar co-elas ningun fragmento de osos.

É indudabele que a incineración era o único rito funerario empregado pol-os nosos castrexos, mais os restos que se obtiñan da cremação acobillabanse, non en necropoles, se non no interior ou no exterior das casas e en recipientes de forma moi variable. O mais corrente habia ser un burato aberto no chan e coberto por unha pedra, que acochaba ás cinsas unhas veces soias e outras metidas nunha vasixa cunha pedra na boca a xeito de tapadeira. Unha urna dista especie asoellouse nunha das primeiras campañas de excavación da citania de Santa Trega. Moi frecuente tamen era a apertura de fochas circulares nas penedas, nas que sin axuar de ningunha caste colocabanse os restos incinerados, sendo o millor exemplo diste tipo de enterramento os atopados por José Maria Luengo no castro de Meirás, constituido por un grupo de vinte fochas cheas de cinsas e de testos de vasos, crebados ó parecer intencionadamente. Fochas semellantes ás de Meirás, descubrironse, isoladas ou formando pequenos grupos, na Cidade Velha de Santa Luzia, en San Cibran das Lás e en Céltigos. Casos en que a urna funeraria alcontrouse, como en Santa Adega dentro dunhas a modo de pequenas cistas cadrangulares, feitas con delgadas laxas son a que se achou no castro de Morgade tapada por

certo cunha lousa que tiña esculpido un sino estelar, e como as que se descubriron no antecastro de Coaña e nos castros de Felgosa e Vilar dos Cotos. Outro tipo de enterramento conseguíase abrindo as fochas en grandes pedras soltas como as que se atoparon nos castros de Coaña, Pencia y La Escrita, os tres nas Asturias occidentaes, e tamen no castro galego de Cameixa, e por último outras urnas alcontraronse dentro dunhos pozos dun ou de dous pisos e revestidos de pequenos cachotes. Istes pequenos puzos sinalaronse tres no castro de Terroso e o outro no emprazamento dun poboado forte que existiu en Santiago de Compostela e cuia superficie acadaba deica a eirexa de Santa Maria Salomé perto da coal desatuouse o mencionado puzo.

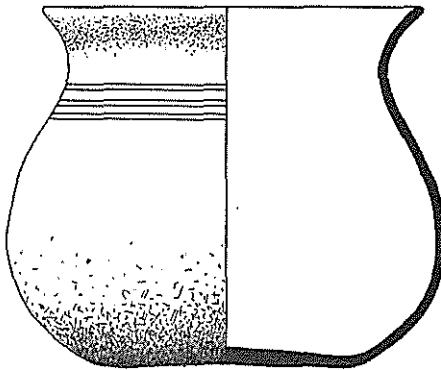

Fig. 1

O vaso cinerario do castro de Santa Adegá está traballado á man cun barro pardo anegrazado, bastante fino, con algunhas incrusións de pequenas laminas de mica e ningunha de cuarzo. As paredes, moi ben alisadas, acadan algo mais de dous milímetros no borde e están perfectamente alisadas. A forma pode apreciarse na figura 1; mide de alto 84 milímetros, a boca acada de diámetro 90 milímetros e o fondo, que é plano, 70 milímetros. O borde presentase cunha revira que comenza nunha línea angular, e por baixo dil, na curva da iniciación da panza aparecen catro sulcos anchos, obtidos cun punzon que remataba, de seguro, nun corte curvo semellante ó dunha goiva.

A outra peza de intrés arqueolóxico atopada ó desabregar o recinto do castro de Santa Adegá é unha punta de lanza de bronce, que os seus achadores, veciños de San Vicente de Readegos, ofreceron ó seu parroco D. Manuel Bermello, quen tivo a amabilidade de facilitarnos, o mesmo ista lanza que o vaso de que denantes falamos

pra que poíderamos dalos a coñecer, tendos no noso poder tempo de abondo pra ensaminalos e estudalos.

As lanzas con punta de bronce aparecen enumeradas na relación das armas dos galecos feita por ESTRABON ⁽¹⁾ e por DIODORO ⁽²⁾ e istas noticias literarias foron confirmadas por achádegos dos que deseguida nos ocuparemos.

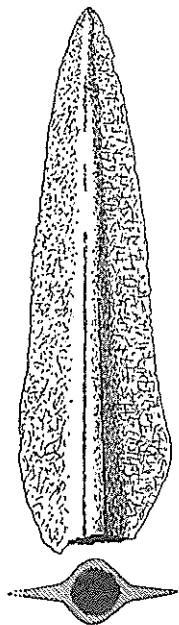

Fig. 2

Mide de longo a punta atopada no castro de Santa Adegá 14 centímetros e 4 de ancho maisimo. O alvado está crebado na súa porción inferior mais a asta entraba por dentro da folla 6 centímetros. Ista folla ten unha crista forte, ancha que apresenta na cima dúas liñas paralelas trazadas na forma en que se ve na figura 2, ofrecendo en conxunto un tipo estreito e alongado, con certa semellanza co mais longo dos tres de Abelenda publicados por LUIS MONTEAGUDO e ca que formaba parte do depósito de Ribas de Sil que está no Museo Arqueolóxico Nacional de Madrid.

O mesmo o de Abelenda que o de Ribas de Sil son sen dubida

⁽¹⁾ *Geografía*, III, 3, 7.

⁽²⁾ *Biblioteca* — V, 34.

dos derradeiros tempos do Bronce, e pol-as circunstancias do seu achadego no leito de correntes de auga, semellan ter caraiter de ofrenda e pertencer ó chamado pobo da espada que nos seus movementos de invasión seguían o curso dos rios, ós que rendía un culto que se sinala pol-a aparición de depositos de armas no fondo dos leitos, ou nas suas beiras actuaes cobertas outrora pol-as augas.

Lanzas de bronce que compre considerar como posteriores as do pobo da espada son a atopada no castro trasmontano de Picote, no castro asturiano de Coaña e nunha estación galaico-romana do estuario da Ulla, mais istes tres exemplares non presentan esaita semellanza co de Santa Adegá, imitándose en troques de maneira considerable cos que apareceron no deposito de Covapodre, en Hio, en compañía de machados de talón e de tubo.

De todo o dito tirase que as puntas de lanza dos derradeiros tempos do Bronce seguiron en uso, o mesmo no tipo de folla ancha que no de folla estreita, deica mas alá dos anos findeiros da cultura castrexa, mais compre que nos preguntemos cal foi a causa de que iste fenomeno de perduranza se produxera. E pra responder a ista pregunta compre que nos fixemos en que namentras nos castros e nas necropoles da Meseta as armas todas son totalmente de ferro, no noso circo cultural rexistranse espadas de antenas compretamente de bronce como as de Couboeira e Villalba e a das cercanias de Becerreá e outras que teñen a folla de ferro conservan o puño de bronce como as de Riotorto, comarca de Ortigueira e as da citania de Santa Trega, sendo ben fixarnos asimismo en que unha lanza da croa de Zoñán de tipo craramente hallstático está fundida en bronce.

Esta preferencia pola referida aleación debe espricarse samente pol-a grande abundancia de ela que se observa na idade a que deu nome, e sobre todo na sua fase findeira, circunstancia que faría que os castrexos seguiran apegados á vella industria e abandoaran a esprotación do ferro e dos seus xacementos pese á fartura con que se presentan na nosa terra.

BIBLIOGRAFIA

- JOSÉ VILLA-AMIL Y CASTRO — *Productos de la metalurgia gallega en tiempos remotos*.
 B. C. M. Orense, tomo III, numero 53 e seguinte.
 A. A. MENDEZ CORREA — *Os povos primitivos da Lusitania*.
 Seminario de E. Galegos — *Catalogo de Castros Galegos. Val de Vilamarin, fase I*.

- A. LÓPEZ FERREIRO — *Historia de la Iglesia Compostelana*, tomo i.
FEDERICO MACIÑEIRA — *Los castros prehistóricos del norte de Galicia*. 1934.
LUIS MONTEAGUDO — *Galicia Legendaria y Arqueológica. Problemas de las «Ciudades asolagadas»*. 1957.
JOAQUIN LORENZO FERNANDEZ — *El monumento protohistórico de Aguas Santas y los ritos funerarios de los castros*. 1948.